

WYROK W IMIENIU RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ

23 kwietnia 2025 r.

Sąd Najwyższy w Izbie Cywilnej w składzie:

SSN Jacek Grela (przewodniczący)

SSN Adam Doliwa

SSN Krzysztof Wesołowski (sprawozdawca)

po rozpoznaniu na posiedzeniu niejawnym 23 kwietnia 2025 r. w Warszawie
skargi kasacyjnej Bank spółki akcyjnej w W.
od wyroku Sądu Apelacyjnego w Gdańsku
z 13 grudnia 2021 r., I ACa 660/21,
w sprawie z powództwa M. F. i J. F.
przeciwko Bank spółce akcyjnej w W.
o ustalenie i zapłatę,

1. oddala skargę kasacyjną;

2. zasądza od pozwanego na rzecz każdego z powodów tytułem kosztów postępowania kasacyjnego po 2700 (dwa tysiące siedemset) złotych z odsetkami ustawowymi za opóźnienie za czas po upływie tygodnia od dnia doręczenia odpisu wyroku pozwanemu do dnia zapłaty.

M.L.

Adam Doliwa

Jacek Grela

Krzysztof Wesołowski

UZASADNIENIE

Sąd Okręgowy w Bydgoszczy wyrokiem z 1 kwietnia 2021 r. w sprawie z powództwa M. F. i J. F. przeciwko Bank S.A. w W. ustalił, że umowa z 24 czerwca 2005 r. o nr [...] o kredyt hipoteczny dla osób fizycznych „[...]” waloryzowany kursem CHF jest nieważna w całości (pkt 1), zasądził od pozwanego na rzecz powodów solidarnie kwotę 7 653,52 zł wraz z odsetkami ustawowymi za opóźnienie od 4 lutego 2020 r. do dnia zapłaty (pkt 2), oddalił powództwo główne w pozostałym zakresie (pkt 3), oddalił powództwo ewentualne (pkt 4) oraz orzekł o kosztach postępowania (pkt 5-7).

U podstaw takiego rozstrzygnięcia legło ustalenie, że postanowienia zawarte w § 7 ust. 1, § 11 ust. 2 - 4, § 12 ust 2 i 5 umowy kredytu, § 1 ust. 2 i 4, § 9, § 24 ust. 2 i 3 regulaminu, miały charakter klauzul niedozwolonych, albowiem przyznawały pozwanemu wyłącznie prawo do dowolnego przerzucania odpowiedzialności za ryzyko związane ze wzrostem kursu waluty na powodów. Sąd pierwszej instancji zaznaczył, że konstrukcja indeksacji znajdująca się w umowie powodowała możliwość narzucenia przez bank wysokości kwoty podlegającej zwrotowi, a w konsekwencji i wysokości odsetek, a więc głównych świadczeń powodów.

Ponadto Sąd ten podniósł, że kwota podlegająca zwrotowi na rzecz banku nie została dostatecznie i ściśle w umowie określona, nie odpowiadała ona nominalnie kwocie wykorzystanego kredytu i nie zostały określone w sposób obiektywny zasady jej ustalenia, Takie rozwiązanie Sąd Okręgowy ocenił jako sprzeczne z art. 69 ust. 1 i 2 pkt 4a pr. bank. w zw. z art. 358¹ § 2 i 5 k.c. i rażąco naruszające interesy konsumenta. Uznając, że powyższe klauzule są abuzywne, bezskuteczne i nie wiążą powodów, Sąd pierwszej instancji zważył, że umowa jako sprzeczna z przepisami prawa, zasadami współżycia społecznego i dobrymi obyczajami jest nieważna na podstawie art. 58 k.c., a bez wyeliminowanych postanowień jej dalsze wykonanie nie jest możliwe.

Zgodnie z zasadą salda, Sąd Okręgowy zasądził tylko część stanowiącą różnicę pomiędzy świadczeniem otrzymanym od pozwanego, a tym co do 31 stycznia 2020 r. powodowie uіścili na rzecz pozwanego (158 453,52 - 150 800 = 7653,52 zł), orzekając o odsetkach zgodnie z żądaniem pozwu w tym zakresie. W pozostałym zakresie roszczenie powodów oddalono.

W ocenie Sądu pierwszej instancji utrzymanie umowy w pozostałym zakresie (tzw. „odfrankowanie” kredytu) nie było możliwe, albowiem uczyniłoby to umowę niemożliwą do wykonania.

Apelację od powyższego wyroku wniósł pozwany, zaskarżając go w części, tj. w zakresie punktów 1, 2 i 5.

Wyrokiem z 13 grudnia 2021 r. Sąd Apelacyjny w Gdańsku oddalił apelację i orzekł o kosztach postępowania apelacyjnego.

Sąd Apelacyjny podzielił i przyjął za własne wszystkie istotne dla rozstrzygnięcia ustalenia faktyczne poczynione przez Sąd pierwszej instancji. W pełni zaakceptował także analizę prawną zawartą w wyroku tego Sądu.

Za chybiony Sąd Apelacyjny uznał m.in. zarzut naruszenia art. 233 § 1 k.p.c. w zakresie braku indywidulowanego ustalenia z powodami warunków umowy i poinformowania ich przez bank o ryzyku kursowym, w konsekwencji - zarzut naruszenia art. 385¹ § 1 i 3 k.c. w celu ustalenia czy konkretne postanowienie umowne należy kwalifikować jako „nieuzgodnione indywidualnie” należy zbadać, czy konsument miał „rzeczywisty wpływ” na treść danego postanowienia, co zwykle nie ma miejsca w przypadku postanowień umowy przyjętych z wzorca zaproponowanemu konsumentowi przez przedsiębiorcę. Dla zrealizowania przesłanki rzeczywistego wpływu konsumenta na treść postanowień umownych konieczne jest udowodnienie wspólnego ustalenia ostatecznego brzmienia klauzuli, w wyniku rzetelnych negocjacji w ramach, których konsument miał realny wpływ na treść określonego postanowienia umownego, chyba że zostało ono sformułowane przez konsumenta i włączone do umowy na jego żądanie. W przypadku spornej umowy kredytu, pole negocjacyjne ograniczało się do samego zawarcia umowy. Klauzula indeksacyjna nie podlegała negocjacjom.

Sąd Apelacyjny podkreślił, że pozwany nie udowodnił, że dostarczył konsumentom wystarczających informacji pozwalających na zrozumienie mechanizmu indeksacji kredytu i w ten sposób nie pozwolił powodom na oszacowanie w oparciu o jednoznaczne i zrozumiałe dla nich kryteria konsekwencji ekonomicznych dla swoich zobowiązań finansowych w całym okresie obowiązywania umowy. Ciężar dowodu w tym zakresie spoczywał na pozwanym zgodnie z art. 6 k.c.

Sąd odwoławczy uznał, że nie było wystarczające do uwolnienia się od

odpowiedzialności za negatywne skutki wzrostu kursu franka szwajcarskiego przez pozwanego przyjęcie od powodów oświadczeń o zaznajomieniu się i zrozumieniu ryzyka wynikającego z tego typu zobowiązań finansowych. Wprowadzenie do umowy kredytowej zawieranej na wiele lat mechanizmu działania ryzyka kursowego, wymagało szczególnej staranności banku w zakresie wyraźnego wskazania zagrożeń wiążących się z oferowanym kredytem, tak by konsument miał pełne rozeznanie konsekwencji ekonomicznych zawieranej umowy. Sąd Apelacyjny podzielił ocenę Sądu Okręgowego, że pozwany się z tego obowiązku nie wywiązał, a tym samym - powodowie nie zostali w sposób należyty pouczeni o ryzyku kursowym.

Za bezzasadny Sąd Apelacyjny uznał zarzut naruszenia art. 316 k.p.c. przez rozstrzyganie o skutkach abuzywności zgodnie ze stanem prawnym na dzień zawarcia umowy zamiast na dzień orzekania i niezastosowanie art. 358 § 2 k.c. przewidującego oparcie przeliczeń wartości świadczeń w oparciu o kurs średni NBP. Sąd Apelacyjny uznał, że prawidłowe było stanowisko Sądu Okręgowego o braku podstaw do zastępowania abuzywnych zapisów umowy dotyczących klauzuli indeksacyjnej innymi miernikami wartości, w tym średnim kursem NBP.

Za chybiony Sąd Apelacyjny uznał też zarzut naruszenia art. 189 k.p.c. przez błędne przyjęcie, że powodowie mieli interes prawny w ustaleniu nieważności umowy. W chwili wniesienia pozwu i zamknięcia rozprawy istniała bowiem niepewność sytuacji prawnej powodów, skoro pozwany twierdził, że umowa jest ważna, a przyjęte od powodów świadczenia należne. Istnienie takiej niepewności uzasadnia istnienie interesu prawnego jako materialnoprawnej przesłanki żądania ustalenia istnienia lub nieistnienia prawa lub stosunku prawnego. Sąd drugiej instancji wskazał także, że ewentualne uwzględnienie powództwa kredytobiorców o świadczenie nie stanowiłoby podstawy do wykreślenia hipoteki obciążającej ich nieruchomości. Taką zaś podstawą jest wyrok stwierdzający nieważność umowy, będącej podstawą ustanowienia tej hipoteki.

Nie zasługiwały też zdaniem Sądu drugiej instancji na uwzględnienie zarzuty naruszenia art. 353¹, art. 358¹ § 1 - 3 i 5 k.c., art. 69 ust. 1. ust. 2 pkt 4a i ust. 3 oraz art. 111 ust. 1 pkt 4 pr. bank w zw. z art. 56 k.c. oraz art. 4 ustawy z dnia 29 lipca 2011 r. o zmianie ustawy - Prawo bankowego, które sprowadzały się do

kwestionowania abuzywności klauzul indeksacyjnych. Powołując się na bliżej wskazane wyroki Sądu Najwyższego, Sąd Apelacyjny stwierdził, że brak związania konsumenta niedozwolonym postanowieniem, o którym mowa w art. 385¹ § 1 zd. 1 k.c., oznacza, że nie wywołuje ono skutków prawnych od samego początku i z mocy samego prawa, co sąd ma obowiązek wziąć pod uwagę z urzędu, chyba że konsument następnie udzieli „świadomej, wyraźnej i wolnej zgody” na to postanowienie i w ten sposób jednostronnie przywróci mu skuteczność. Zdaniem tego Sądu nie powinno budzić wątpliwości, że postanowienia zawarte w § 7 ust. 1, § 11 ust. 2 - 4, § 12 ust 2 i 5 umowy kredytu, § 1 ust. 2 i 4, § 9, § 24 ust. 2 i 3 regulaminu mają charakter niedozwolony. Uznaje się bowiem, że określenie wysokości należności obciążającej konsumenta z odwołaniem do tabel kursów ustalanych jednostronnie przez bank, bez wskazania obiektywnych kryteriów, jest nietransparentne, pozostawia pole do arbitralnego działania banku i w ten sposób obarcza kredytobiorcę nieprzewidywalnym ryzykiem oraz narusza równorzędność stron. Zdaniem Sądu Apelacyjnego, taka sytuacja miała miejsce w niniejszej sprawie, bowiem wprawdzie w umowie wskazana została kwota udzielonego kredytu w wysokości 150 800 zł, został on wypłacony powodom w złotych i w tej samej walucie był przez nich spłacany, jednak w oparciu wskaźniki, które były dla powodów niejasne i niezrozumiałe. Tym samym wysokość należności kredytowej była ustalana jednostronnie przez bank na podstawie nieprecyzyjnych dla powodów kryteriów - wewnętrznej tabeli kursowej. Warunki te były w istocie niemożliwe do weryfikacji przez konsumentów. Niewykonalne było określenie przez powodów wysokości poszczególnych rat, a w konsekwencji kwoty całego kredytu. Mimo regularnych spłat rat kredytowych dług powodów zamiast zmniejszać się rósł, co wynikało ze znaczącego wzrostu kursu franka szwajcarskiego oraz właśnie tabeli kursów banku. W konsekwencji zwiększał się również zysk banku kosztem powodów, w tym również przez tzw. spready walutowe. Powodowie nie mieli realnej możliwości ustalenia czy weryfikacji wysokości obciążającej ich raty, ponieważ postanowienia umowne nie wskazywały, w jaki sposób bank ustala kurs waluty wpisanej do tabeli kursów.

Sąd Apelacyjny jako błędne ocenił zarzuty naruszenia art. 58 § 1 i 3 k.c., art. 65 § 1 i § 2 k.c., w zw. z art. 354 § 1 k.c., art. 385¹ § 1 k.c. w zw. z art. 6 ust. 1 dyrektywy 93/13, art. 41 Prawa wekslowego, art. 24 ust. 3 ustawy o Narodowym

Banku Polskim oraz art. 69 ust. 2 pkt 4a i ust. 3 Pr. bank przez uznanie za niedopuszczalne zastąpienia abuzywnych postanowień umownych dotyczących indeksacji dla zachowania ważności umowy, a w konsekwencji nieważność całej umowy.

Sąd drugiej instancji zauważył, że z orzecznictwa TSUE wynika, że po wyeliminowaniu klauzul abuzywnych umowa powinna „w zasadzie nadal obowiązywać, bez jakiegokolwiek zmiany innej niż wynikająca z uchylecia nieuczciwych warunków, o ile takie dalsze obowiązywanie umowy jest prawnie możliwe zgodnie z zasadami prawa wewnętrznego”. O tym, czy umowa może być utrzymana, decyduje zatem prawo krajowe, i musi to być zweryfikowane przy zastosowaniu obiektywnego podejścia, zgodnie z którym niedopuszczalne jest uznanie sytuacji jednej ze stron umowy, zgodnie z prawem krajowym, za decydujące kryterium rozstrzygające o dalszym losie umowy.

Zdaniem Sądu Apelacyjnego, przesądzone zostało w orzecznictwie Sądu Najwyższego oraz TSUE, że kwota kredytu oraz klauzule indeksacyjne (denominacyjne) należą do elementów przedmiotowo istotnych (*essentialia negotii*) umowy kredytu indeksowanego lub denominowanego. W związku z tym nieważność takich klauzul pociąga za sobą możliwość uznania nieważności całej umowy. Eliminacja tej części umowy ze względu na abuzywność klauzul indeksacyjnych wpłynie na zmianę głównego przedmiotu umowy z tej przyczyny, że przedmiotowe klauzule dotyczą głównego zobowiązania powodów jako kredytobiorców, związanego ze spłacaniem rat w ich części kapitałowej. Wyeliminowanie tej klauzuli nie pozwałoby na wykonanie umowy bez zasadniczej zmiany charakteru umowy, który oddawał prawną i gospodarczą przyczynę jej podpisania przez obie strony, w tym nie tylko przez bank, lecz również przez powodów.

Powołując się z kolei na wyrok Sądu Najwyższego z 11 grudnia 2019 r., V CSK 382/18, Sąd Apelacyjny stwierdził, że po wyeliminowaniu tego rodzaju klauzul utrzymanie umowy o charakterze zamierzonym przez strony nie jest możliwe, co przemawia za jej całkowitą nieważnością (bezskutecznością) i dalsze konsekwencje z tym związane są uzależnione od tego, czy nieważność umowy w całości zagraża interesom kredytobiorcy-konsumenta, co dopiero mogłoby otwierać drogę do zastąpienia klauzul niedozwolonych postanowieniami „kursowymi” wynikającymi

z przepisów prawa, o ile o ile konsument nie sprzeciwił się takiemu zastąpieniu, obstając przy nieważności całej umowy.

W konsekwencji zastąpienie przez sąd klauzul abuzywnych np. kursem średnim waluty obcej z dnia wymagalności roszczenia ogłaszanym przez NBP należy wykluczyć, jako sprzeczne z celem dyrektywy 93/13, ryzyko przedsiębiorcy stosującego abuzywne klauzule byłoby bowiem w razie ich eliminacji ze stosunku umownego niewielkie i nie zniechętałoby przedsiębiorców do stosowania nieuczciwych klauzul w przyszłości. W rezultacie, zgodnie z art. 6 ust. 1 dyrektywy 93/13, po wyeliminowaniu z umowy niedozwolonych klauzul umowa będzie wiązała strony bez nieuczciwych postanowień albo dojdzie do tak istotnego jej przekształcenia, że nie będzie ona mogła być utrzymana. Sąd Apelacyjny stwierdził, że aktualne stanowisko judykatury nie nasuwa żadnych wątpliwości co do tego, że gdyby eliminacja ta pociągnęła za sobą skutek w postaci tak daleko idącego przekształcenia umowy, że oderwałaby się ona od swej istoty i przekształciłaby się w stosunek prawny o odmiennym charakterze, to decydujące znaczenie ma wola konsumenta, który określa, czy chce korzystać z ochrony przyznanej mu przez dyrektywę 93/13, czy też nie.

W związku powyższym niemożliwe jest zastąpienie niedozwolonych klauzul indeksacyjnych kursem średnim waluty obcej z dnia wymagalności roszczenia ogłaszanym przez NBP na podstawie art. 358 § 2 k.c., art. 41 Prawa wekslowego czy art. 24 ust. 3 ustawy o NBP.

Sąd odwoławczy zauważył, że sądy nie pełnią funkcji prawodawcy i nie są uprawnione do modyfikowania umów kredytowych po uznaniu za niedozwolone klauzul indeksacyjnych czy denominacyjnych oraz zastępowania ich innymi miernikami wartości. W takim przypadku umowy takie straciłyby wówczas swój sens gospodarczy, a ponadto doszłoby do tego bez zgody i negocjacji między stronami. Sądy nie są uprawnione do kreowania nowych postaci umowy. Kredytobiorcy nie wyrazili zgody na dalsze funkcjonowanie umowy z pominięciem abuzywnych zapisów i zastąpieniem ich innymi postanowieniami. Od początku postępowania konsekwentnie wyrażali jednoznaczne stanowisko o nieważności umowy i podtrzymali je na rozprawie przed Sądem Apelacyjnym. Powodowie mieli świadomość konsekwencji unieważnienia umowy, tj. obowiązku zwrotu wzajemnych

świadczeń między stronami i uznali, że takie rozwiązanie jest dla nich korzystniejsze. Jednocześnie Sąd odwoławczy zważył, że unieważnienie umowy nie narusza interesu powodów ani pozwanego, stanowiąc jednocześnie dla niego sankcję za zawarcie w umowie klauzul abuzywnych.

Skargę kasacyjną od wyroku Sądu Apelacyjnego wniósł pozwany, zarzucając naruszenie przepisów postępowania i prawa materialnego, a to:

- art. 316 § 1 k.p.c. w zw. z art. 6 ust. 1 i 7 ust. 1 dyrektywy 93/13, przez ich błędną wykładnię i w konsekwencji rozstrzygnięcie o skutkach abuzywności wyłącznie na podstawie przepisów materialnych aktualnych na dzień zawarcia umowy, podczas gdy przy rozstrzygnięciu o skutkach rzekomej abuzywności, można zastosować art. 358 § 2 k.c. w brzmieniu aktualnym na dzień zamknięcia rozprawy, (tj. z uwzględnieniem nowelizacji zmieniającej art. 358 § 2 k.c., która weszła w życie 24 stycznia 2009 r., przewidującej oparcie przeliczeń wartości świadczeń w oparciu o kurs średni NBP);
- art. 358¹ § 2 i 5 i art. 353¹ k.c. w zw. z art. 69 ust. 1 i 2 pr. bank. przez ich nieprawidłową wykładnię i w konsekwencji stwierdzenie sprzeczności postanowień umowy z powołanymi przepisami;
- art. 58 § 1 k.c. przez jego niezasadne zastosowanie i stwierdzenie, że umowa stanowiła czynność prawną sprzeczną z ustawą, a w konsekwencji stwierdzenie jej nieważności;
- art. 111 ust. 1 pkt. 4 pr. bank. w zw. z art. 56 k.c., w zw. z art. 69 ust. 2 pkt 4a i ust. 3 pr. bank. w zw. z art. 4 ustawy z dnia 29 lipca 2011 r. zmieniająca ustawę Prawo bankowe („ustawa antyspreadowa”) przez ich niezastosowanie;
- art. 58 § 3 w zw. z art. 58 § 1 k.c. *in fine*, przez ich błędne zastosowania (względnie niezastosowanie, w zakresie wskazanych tam wyjątków) i stwierdzenie, że nieważność części czynności prawnej skutkuje nieważnością całej umowy;
- art. 58 § 2 k.c. przez jego niezasadne zastosowanie i stwierdzenie, że umowa stanowiła czynność prawną sprzeczną z zasadami współżycia społecznego;
- art. 353¹ k.c. przez jego błędną wykładnię i stwierdzenie, że umowa sprzeciwia się zasadom współżycia społecznego, a w konsekwencji stwierdzenie jej nieważności;
- art. 385¹ § 1 k.c. w zw. z art. 1 ust. 2 dyrektywy 93/13, przez ich błędną wykładnię i stwierdzenie abuzywności unormowań, które wyłączone są na gruncie dyrektywy

93/13 spod kontroli abuzywności;

- art. 385¹ § 1 w zw. z art. 385² k.c., przez ich błędną wykładnię i ograniczenie się do oceny literalnej treści kwestionowanych postanowień umownych;
- art. 385¹ § 1 k.c. przez jego błędną wykładnię oraz art. 385¹ § 3 k.c. przez jego niewłaściwe zastosowanie (niezastosowanie) i stwierdzenie, że sporne klauzule waloryzacyjne nie były indywidualnie uzgodnione w rozumieniu art. 385¹ § 1 k.c.;
- art. 385¹ § 1 k.c. przez jego niewłaściwe zastosowanie i stwierdzenie, że rzekomo sporne klauzule waloryzacyjne były niejednoznaczne, sprzeczne z dobrymi obyczajami i rażąco naruszały interes powoda;
- art. 4 ust. 1 i art. 3 ust. 3 dyrektywy 93/13 w zw. z przepisami załącznika do dyrektywy 93/13: ust. 1 lit. j oraz lit. l, oraz ust. 2 lit. c, tiret pierwsze i drugie, oraz ust. 3 załącznika do dyrektywy 93/13, przez stwierdzenie, że sporne postanowienia waloryzacyjne umowy są abuzywne;
- art. 385¹ § 2 k.c. w zw. z art. 7 ust. 1 i 8b ust. 1 dyrektywy 93/13 i art. 353¹ k.c. w zw. z art. 2, 31 ust. 3 i 32 ust. 1 Konstytucji przez ich błędną wykładnię i stwierdzenie, że rzekoma abuzywność spornych postanowień skutkuje upadkiem całej umowy;
- art. 65 § 1 i 2 w zw. z art. 56 k.c. przez ich niezastosowanie i ocenę oświadczeń woli złożonych przez strony umowy wyłącznie na podstawie literalnego brzmienia postanowień umowy;
- art. 65 § 1 i 2 w zw. z art. 354 § 1 k.c. przez ich niezastosowanie i przyjęcie, że, po ewentualnym stwierdzeniu rzekomej nieważności lub abuzywności spornych klauzul, cała umowa jest nieważna;
- art. 56 k.c. przez jego niezastosowanie i przyjęcie, że po ewentualnym stwierdzeniu rzekomej nieważności lub abuzywności spornych klauzul, cała umowa jest nieważna;
- art. 69 ust. 2 pkt 4a i ust. 3 Prawa bankowego w zw. z art. 4 ustawy antyspreadowej przez jego niezastosowanie i przyjęcie, że po ewentualnym stwierdzeniu rzekomej nieważności lub abuzywności spornych klauzul cała umowa jest nieważna;
- art. 358 § 2 w zw. z art. 385¹ § 2 k.c., przez niewłaściwe zastosowanie art. 385¹ § 2 k.c. i w konsekwencji niezastosowanie art. 358 § 2 k.c.;
- art. 41 ustawy z dnia 28 kwietnia 1936 r. Prawo wekslowe w zw. z art. 385¹ § 2 k.c., przez niewłaściwe zastosowanie art. 385¹ § 2 k.c. i w konsekwencji niezastosowanie art. 41 Prawa wekslowego;

- art. 24 ust. 3 ustawy o NBP w zw. z art. 385¹ § 2 k.c., przez niewłaściwe zastosowanie art. 385¹ § 2 k.c. i w konsekwencji niezastosowanie art. 24 ust. 3 ustawy o NBP;
- art. 189 k.p.c. poprzez błędną wykładnię i niewłaściwe zastosowanie polegające na niezasadnym przyjęciu, że powód posiada interes prawny w ustaleniu nieważności umowy;
- art. 405 i art. 410 § 2 k.c. przez ich bezpodstawne zastosowanie, ewentualnie art. 409 k.c. przez jego niezastosowanie i stwierdzenie, że bank bezpodstawnie wzbogacił się kosztem powoda;
- art. 481 w zw. z art. 455 k.c. przez zasądzenie odsetek poczynszy od daty wcześniejszej niż dzień wydania prawomocnego wyroku.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje:

Skarga kasacyjna w świetle wypracowanego w orzecznictwie i zasadniczo jednolitego stanowiska zajętego w analogicznych sprawach przez Sąd Najwyższy nie może być uznana za skuteczną.

Skarżący w swoich kolejno sformułowanych zarzutach stara się wykazać, że zawarta umowa kredytu nie zawierała postanowień niedozwolonych w rozumieniu art. 385¹ § 1 k.c., a jeżeli nawet zawierała takie postanowienia, to możliwe było jej utrzymanie w mocy. Niezależnie od tego, skarżący kwestionuje interes prawny powodów do wytoczenia powództwa opartego na art. 189 k.p.c. oraz zastosowanie przepisów o nienależnym świadczeniu w sytuacji, gdy pozwany nie został wzbogacony. Skarżący kwestionuje także prawidłowość zasądzenia odsetek od daty wcześniejszej niż dzień wydania prawomocnego wyroku.

Na wstępie zauważyć należy, że w okresie pomiędzy wydaniem zaskarżonego wyroku a rozpatrzeniem skargi kasacyjnej nastąpił dalszy rozwój orzecznictwa Sądu Najwyższego, w którym potwierdzony został kierunek uwzględniony przy rozstrzyganiu sprawy przez Sąd Apelacyjny (zob. m.in. wyroki SN: z 21 czerwca 2021 r., I CSKP 55/21; z 3 lutego 2022 r., II CSKP 459/22; z 3 lutego 2022 r., II CSKP 415/22; z 10 maja 2022 r., II CSKP 285/22, OSNC-ZD 2022, nr 4, poz. 45; z 26 maja 2022 r., II CSKP 19/22, OSNC-ZD 2022, nr 4, poz. 47; z 26 maja 2022 r., II CSKP 650/22, OSNC-ZD 2022, nr 4, poz. 48; z 27 maja 2022 r., II CSKP 314/22, OSNC-ZD 2022, nr 4, poz. 50; z 1 czerwca 2022 r., II CSKP 364/22, OSNC-ZD 2022, nr 4,

poz. 51; z 30 czerwca 2022 r., II CSKP 656/22, OSNC-ZD 2022, nr 4, poz. 52; z 28 września 2022 r., II CSKP 412/22, OSNC-ZD 2022, nr 4, poz. 54; z 27 kwietnia 2023 r., II CSKP 1016/22; z 18 maja 2023 r., II CSKP 1164/22; 25 lipca 2023 r., II CSKP 1487/22; z 29 listopada 2023 r., II CSKP 1753/22; z 12 grudnia 2023 r., II CSKP 1549/22, i z 20 grudnia 2023 r., II CSKP 1888/22, uchwałę z 28 kwietnia 2022 r., sygn. III CZP 40/22, uchwałę pełnego składu Izby Cywilnej Sądu Najwyższego z 25 kwietnia 2024 r., III CZP 25/22).

Stanowisko o niedozwolonym charakterze postanowień umownych pozostawiających możliwość ustalania kursu CFH, a w konsekwencji wysokości świadczeń stron, arbitralnej decyzji jednej ze stron, jest jednolicie przyjmowane w orzecznictwie Sądu Najwyższego; takie uregulowanie umowne uznawane jest za niedopuszczalne, niezależnie od tego, czy swoboda przedsiębiorcy (banku) w ustaleniu kursu jest pełna, czy też w jakiś sposób ograniczona (zob. np. wyroki SN: z 22 stycznia 2016 r., I CSK 1049/14, OSNC 2016, nr 11, poz. 134; z 24 października 2018 r., II CSK 632/17; z 4 kwietnia 2019 r., III CSK 159/17; z 9 maja 2019 r., I CSK 242/18; z 2 czerwca 2021 r., I CSKP 55/21; z 30 maja 2023 r., II CSKP 1536/22; z 22 czerwca 2023 r., II CSKP 1484/22; z 23 czerwca 2023 r., II CSKP 1464/22, i z 12 grudnia 2023 r., II CSKP 1549/22).

Nie budzi również wątpliwości, z uwagi na jednoznaczne brzmienie art. 385¹ § 2 k.c., że konsekwencją uznania danego postanowienia umowy za bezskuteczne jest działająca *ex lege* sankcja bezskuteczności niedozwolonego postanowienia, połączona z zasadą związania stron umową w pozostałym zakresie (zob. np. I CSK 2614/24 8 uchwała SN z 7 maja 2021 r., III CZP 6/21, OSNC 2021, nr 9, poz. 56). W uchwale pełnego składu Izby Cywilnej z 25 kwietnia 2024 r., III CZP 25/22, Sąd Najwyższy doprecyzował, że w razie uznania, że postanowienie umowy kredytu indeksowanego lub denominowanego odnoszące się do sposobu określania kursu waluty obcej stanowi niedozwolone postanowienie umowne i nie jest wiążące, w obowiązującym stanie prawnym nie można przyjąć, że miejsce tego postanowienia zajmuje inny sposób określenia kursu waluty obcej wynikający z przepisów prawa lub zwyczajów (pkt 1). W razie zaś niemożliwości ustalenia wiążącego strony kursu waluty obcej w umowie kredytu indeksowanego lub denominowanego umowa nie wiąże także w pozostałym zakresie (pkt 2). Zgodnie z art. 87 § 1 ustawy o Sądzie

Najwyższym uchwała ta ma moc zasady prawnej i wiąże wszystkie składy Sądu Najwyższego.

Wejście w życie ustawy antyspreadowej, którą w art. 69 pr. bank. dodano ustęp 3, nie wpłynęło na ocenę abuzywności postanowień umów kredytu zawartych wcześniej oraz konsekwencji prawnych wynikających z tej oceny (zob. m.in. wyroki SN: z 11 grudnia 2019 r., V CSK 382/18, OSNC-ZD 2021, nr B, poz. 20; z 26 kwietnia 2022 r., II CSKP 550/22; z 10 maja 2022 r., II CSKP 285/22; z 28 października 2022 r., II CSKP 894/22, z 10 marca 2023 r., II CSKP 1017/22; z 6 czerwca 2023 r., II CSKP 1159/22, i z 8 listopada 2023 r., II CSKP 1530/22; postanowienia SN: z 28 listopada 2022 r., I CSK 934/22; z 31 sierpnia 2023 r., I CSK 4401/22; z 6 października 2023 r., I CSK 927/23, i z 31 października 2023 r., I CSK 4607/22). Dzieje się tak, ponieważ oceny czy postanowienie umowne jest niedozwolone, dokonuje się według stanu z chwili zawarcia umowy (zob. uchwałę SN z 20 czerwca 2018 r., III CZP 29/17, OSNC 2019, nr 1, poz. 2) i od tego momentu klauzule abuzywne nie są wiążące dla konsumenta, chyba że konsument wyrazi świadomą wolę na objęcie go takim postanowieniem umownym. Skutek niezwiązania klauzulą abuzywną *ex tunc*, oznacza, że zdarzenia o charakterze następczym w stosunku do daty zawarcia umowy zawierającej taką klauzulę pozostają bez znaczenia dla niewiążącego charakteru niedozwolonych postanowień umownych.

Kurs walut obcych ogłaszany przez bank na podstawie art. 111 ust. 1 pkt 4 pr. bank. wiąże klientów banku przy dokonywaniu z bankiem czynności prawnych w okresie od ogłoszenia kursu do ogłoszenia nowego kursu. Istotne jest tu jednak to, że nie można umową zbindować konsumenta kursami, które dopiero zostaną ogłoszone, a orzecznictwo jednolicie uznaje takie zbindowanie przyszłym kursem za niedozwolone. Postanowienie o odesłaniu do tabeli kursowej banku, jako współokreślające wysokość pozostałego do spłaty zadłużenia, czyli główne świadczenie kredytobiorcy, co do zasady nie podlega ocenie w świetle art. 385¹ § 1 k.c., lecz tylko pod warunkiem, że postanowienie to zostało sformułowane w sposób jednoznaczny. Utrwalona jest rozszerzająca wykładnia tego warunku jako obejmującego nie tylko tekst warunku (jest jasne, co znaczy stosowanie kursu ogłoszonego przez bank), lecz także mechanizm działania tego warunku. Aby odesłanie było dozwolone, w umowie musiałyby zostać zawarte szczegółowe zasady

ustalania kursu tak, aby kredytobiorca sam mógł obliczyć ten kurs w danej chwili.

Ponadto w orzecznictwie Sądu Najwyższego nie budzi wątpliwości możliwość stosowania powództwa z art. 189 k.p.c. w sprawach dotyczących kredytu frankowego (zob. wyroki SN: z 17 marca 2022 r., II CSKP 474/22; z 19 maja 2022 r., II CSKP 797/22; z 18 maja 2022 r., II CSKP 1030/22). Stwierdzenie nieważności umowy znajduje się w zakresie sankcji, jaką dyrektywa 93/13 przewiduje w związku z wykorzystywaniem przez przedsiębiorcę nieuczciwych postanowień umownych. Zgodnie ze stanowiskiem wyrażonym w orzecznictwie Sądu Najwyższego należy wskazać, że interes prawny powinien być rozumiany elastycznie, a więc z uwzględnieniem celowościowej jego wykładni, konkretnych okoliczności danej sprawy, szeroko pojmowanego dostępu do sądów i tego, czy też w drodze innego powództwa (powództwa o świadczenie), strona może uzyskać pełną ochronę. Natomiast w przypadku, gdy strona procesu cywilnego zamierza uzyskać stabilne rozstrzygnięcie co do istnienia lub nieistnienia stosunku prawnego, będącego podstawą żądania zasądzenia świadczenia, co może dotyczyć w szczególności sytuacji, w których ze stosunku tego wynika większa liczba roszczeń, lub jego ocena może mieć znaczenie dla wyniku innych postępowań sądowych pomiędzy tymi samymi stronami, może - zgodnie z zasadą dyspozycyjności - żądać ustalenia prawa lub stosunku prawnego. Ocena tego żądania znajdzie wówczas wyraz w sentencji i - w razie uprawomocnienia się wyroku - będzie korzystać z prawomocności materialnej na zasadach ogólnych (zob. postanowienie SN z 15 lutego 2024 r., I CSK 6019/22). Warto mieć na uwadze, że w sytuacji umowy kredytu, która generuje długoterminowy stosunek prawny prawomocny wyrok ustalający nieistnienie stosunku prawnego, w przeciwieństwie do prawomocnego wyroku uwzględniającego powództwo o zapłatę, będzie rozstrzygał kwestię świadczeń przyszłych (niezapłaconych rat) i czynił sytuację kredytobiorcy w tym zakresie jasną. Co więcej, prawomocny wyrok uwzględniający tylko powództwo o zapłatę, nawet przy przesłankowym ustaleniu nieistnienia stosunku prawnego z uwagi na nieważność umowy kredytu, może być niewystarczający, np. do wykreślenia hipoteki zabezpieczającej spłatę kredytu (zob. postanowienie SN z 5 lutego 2025 r., I CSK 4032/23).

Jednocześnie uchwałą z 16 lutego 2021 r., III CZP 11/20, Sąd Najwyższy

przesądził, że stronie, która w wykonaniu umowy kredytu, dotkniętej nieważnością, spłacała kredyt, przysługuje roszczenie o zwrot spłaconych środków pieniężnych jako świadczenia nienależnego (art. 410 § 1 w związku z art. 405 k.c.) niezależnie od tego, czy i w jakim zakresie jest dłużnikiem banku z tytułu zwrotu nienależnie otrzymanej kwoty kredytu.

Z kolei w uchwale z 7 maja 2021 r., III CZP 6/21 Sąd Najwyższy przyjął, że kredytodawca może żądać zwrotu swego świadczenia jako nienależnego dopiero od chwili, w której umowa kredytu stała się trwale bezskuteczna. Jeżeli konsument jest świadomy konsekwencji upadku umowy, to – co do zasady – już samo wystąpienie przez niego – także pozasądowo – z żądaniem restytucyjnym zakładającym trwałą bezskuteczność (nieważność) całej umowy, stanowi dorozumianą odmowę potwierdzenia klauzuli i akceptację konsekwencji upadku umowy, prowadząc do jej trwałej bezskuteczności (nieważności). Zobowiązania do zwrotu nienależnego świadczenia mają charakter bezterminowy. W tej sytuacji o ich wymagalności decyduje wierzyciel, który aby ten stan zaistniał ma wezwać dłużnika do spełnienia świadczenia. Przez wezwanie to należy rozumieć zaimplementowanie woli przyjęcia świadczenia należnego wierzycielowi ze stosunku prawnego, w jakim pozostaje z dłużnikiem (art. 455 k.c.). Wymagalność należy łączyć z terminem spełnienia świadczenia, zaś celem wezwania jest określenie momentu, w jakim – według wierzyciela – świadczenie ma być spełnione. Po dojściu do wiadomości dłużnika wezwania wierzyciela o spełnienie świadczenia, ma on obowiązek spełnienia tego świadczenia i powinien to uczynić niezwłocznie pod rygorem zapłaty odsetek za opóźnienie w spełnieniu świadczenia.

W orzecnictwie Sądu Najwyższego przyjmuje się przy tym, że oświadczenie konsumenta o braku woli potwierdzenia niedozwolonego postanowienia nie wymaga dla swojej skuteczności żadnej formy szczególnej, sformułowania go w określony sposób ani złożenia w jakichś określonych okolicznościach, a w szczególności przed sądem. Wystarczające w tej mierze jest spełnienie wymagań sformułowanych przez ustawodawcę w art. 60 k.c. w stosunku do wszystkich oświadczeń woli. Wyrażenie woli konsumenta w omawianej kwestii może nastąpić w sposób dorozumiany. Może to nastąpić np. przez wystosowanie do banku wezwania do zwrotu kwot uiszczonych tytułem spłaty rat kredytu, ale także w każdy inny sposób, z którego będzie wynikała

wola konsumenta powołania się na niedozwolony charakter postanowień. Jednoznaczna intencja realizacji uprawnień wynikających z abuzywności klauzuli objawia zarazem brak woli potwierdzenia jej obowiązywania (zob. uchwałę pełnego składu Izby Cywilnej Sądu Najwyższego z 25 kwietnia 2024 r., III CZP 25/22). Oczekiwanie zatem zasądzenia odsetek od zasądzonej kwoty dopiero od dnia uprawomocnienia się wyroku także nie znajduje uzasadnienia.

Z powodów wyżej wyrażonych Sąd Najwyższy na podstawie art. 398¹⁴ k.p.c. oddalił skargę kasacyjną. O kosztach postępowania kasacyjnego orzeczono na podstawie art. 98 k.p.c.

M.L.

[r.g.]

Adam Doliwa

Jacek Grela

Krzysztof Wesołowski